

Regeling van de pensioenen der Protestantsche predikanten en predikantsweduwen.

(Memorie van Toelichting.)

f. het bedrag van het pensioen;

en wat de predikantsweduwen betreft:

a. hare namen en die harer echtgenooten;

b. hare woonplaats en de standplaats harer overleden echtgenooten;

c. het kerkgenootschap waartoe de overleden echtgenooten behoorden;

d. het bedrag van het landstractement door de overleden echtgenooten op hunne laatste standplaats genoten;

e. het bedrag van het aan de weduwen toegekende pensioen.

Tevens wordt bij die indiening eene lijst overgelegd van de in datzelfde tijdvak verstorven en vrijgevalen pensioenen van predikanten en van predikantsweduwen.

Art. 16.

Behoudens het bepaalde bij art. 13, gaan de pensioenen der predikanten in met den dag, volgende op dien, met welken de bezoldiging, aan hunne standplaats verbonden, ophoudt; die der predikantsweduwen met den dag, volgende op dien, met welken de bezoldiging (daaronder begrepen het *annus gratiae*), of het pensioen van hare echtgenooten heeft opgehouden.

De pensioenen worden uitbetaald tot het einde van het viendeeljaars, waarin zij, door overlijden of om andere redenen, zijn vervallen, onverminderd het bepaalde bij het volgend artikel.

Bij hertrouwen eener predikantsweduwe houdt haar pensioen op met den dag waarop het huwelijk is voltrokken.

Art. 17.

Wanneer een gepensioneerd predikant op nieuween beroep aanneemt of eenig ambt aanvaardt, waaraan het uitzigt op burgerlijk pensioen is verbonden, zoo wordt zijn pensioen, ingeval de bezoldiging aan de nieuwe standplaats of betrekking verbonden f 800 of meer bedraagt, gedurende het vervullen dier betrekking of bediening geschorst.

Bedraagt de bezoldiging op zich zelve minder, doch vereenigd met het pensioen meer dan f 800, dan wordt op het pensioen ten minste de helft der bijkomende bezoldiging gekort, in dier voege evenwel dat daardoor het gezamenlijk inkomen op niet minder dan f 800 gebragt wordt.

Art. 18.

Het genot van pensioen houdt op wanneer de gepensioneerde wordt vervallen verklaard van de bevoegdheid tot het uitoefenen van kerkelijke regten of tot het aanvaarden van kerkelijke bedieningen.

Bij veroordeeling tot gevangenisstraf van meer dan één jaar vervalt het pensioen.

Wij behouden Ons voor, over het pensioen van den veroordeelde ten behoeve van diens echtgenoot of van zijne minderjarige kinderen te beschikken.

Art. 19.

Het pensioen vervalt, wanneer de titularis in strijd handelt met art. 65 der Grondwet, of, zonder Onze vergunning, tractement of pensioen van eene vreemde mogendheid aanneemt.

Art. 20.

De pensioenen, over welke deze wet handelt, kunnen niet gelijktijdig met een ander pensioen ten laste van den Staat genoten worden.

Art. 21.

De pensioenen, waarvan in deze wet sprake is, zijn onvervreemdbaar.

De titularis kan daarover op geenerlei wijze beschikken, ook niet door verpanding of beleening.

Wanneer hij last geeft het voor hem te ontvangen, kan hij die lastgeving altijd herroepen.

Alle overeenkomsten, hiermede strijdig, zijn nietig.

Deze bepalingen worden in de acte van pensioen uitgedrukt.

De voorschotten door gemeentebesturen, liefdadige of tot algemeen nut werkende instellingen, hetzij renteloos, hetzij tegen eene matige rente, op de voorschreven pensioenen gegeven of te geven, tot zekerheid van welker terugbetaling de acten van pensioen in pand gegeven worden, zijn niet onder de bij deze wet verboden beleeningen begrepen; mits de bepalingen, waarnaar die voorschotten geschieden, door Gedeputeerde Staten der provincie, waar die besturen of instellingen zijn gevestigd, goedgekeurd zijn.

Art. 22.

De bepalingen der wet van 24 Januarij 1815 (*Staatsblad* n°. 5) zijn van toepassing op de pensioenen van de predikanten en van hunne weduwen.

Art. 23.

Alle vroegere verordeningen omtrent de pensioenen van predikanten en predikantsweduwen, ook die voor het Hertogdom *Limburg*, zijn vervallen.

De jaarlijksche toelage aan de Friessche predikantsweduwen en weezenbeurs wordt na de invoering dezer wet niet meer verleend.

De thans in dienst zijnde predikanten, die landstractement of andere geldelijke voordeelen, van Rijkswege den predikanten toegekend, genieten, behoudens hunne aanspraak op pensioen, al ware te hunnen aanzien aan het vereischte van art. 1 dezer wet niet voldaan. Wanneer zij echter na de invoering dezer wet van standplaats veranderen, verliezen zij hunne aanspraak op pensioen, tenzij aan dat vereischte worde voldaan.

De pensioenen van de thans in dienst zijnde predikanten, die na de invoering dezer wet niet meer van standplaats veranderen, worden, ingeval zij door deze wet vermindering zouden ondergaan, op gelijke wijze als vóór hare invoering berekend.

De bepalingen, vervat in artt. 14, 16, tweede en derde lid, 17, 18, 19, 20 en 21 dezer wet, zijn van toepassing op de tegenwoordige titularissen en de hun toegekende pensioenen.

Art. 24.

Deze wet treedt in werking met 1 Januarij 1866.

Lasten en bevelen, enz.

[58. 3.]

MEMORIE VAN TOELICHTING.

In de zitting der Staten-Generaal van 1861/62 werd een ontwerp van wet tot regeling van de pensioenen der Protestantsche predikanten en predikantsweduwen ingediend. Een nieuw ontwerp werd voorgedragen in de zitting van 1863/64. Het tegenwoordig ontwerp komt in de hoofdzaak met dit laatste overeen. De ondergeteekende meent zich daarom hier te kunnen bepalen tot de beantwoording der vragen en tot de oplossing der bezwaren in het Voorloopig Verslag op het laatste ontwerp voorkomende. Voor zooveel aan de geopperde bedenkingen door de bepalingen van het tegenwoordig ontwerp is te gemoet gekomen, mag het overbodig geacht worden die bepaald aan te wijzen.

§ 1. Er is gevraagd: is regeling bij de wet van de pensioenen der Protestantsche predikanten en predikantsweduwen wenschelijk? Is zij raadzaam? Wanneer de bedoeling der vraag is, een einde te maken aan het pensioneren van predikanten en predikantsweduwen, dan zekerlijk is regeling bij de wet niet alleen niet wenschelijk en niet raadzaam, maar zelfs onnoodig. Wanneer men echter daarmede meent niet te kunnen of niet te mogen ophouden, in dat geval schijnt het beter regels bij de wet te stellen dan de bepaling van het pensioen aan de willekeur van den tijdelijken Minister over te laten. Reeds lang hebben zich daarom ook, zoo binnen als buiten de Kamer, vele stemmen ten voordeele eener wet doen hooren, en is bij onderscheidene gelegenheden bij de

Regeling van de pensioenen der Protestantsche predikanten en predikantsweduwen.

(Memorie van Toelichting.)

Ministers van Eeredienst, die het laatst die betrekking hebben vervuld, op het indienen van zoodanige wet aangedrongen.

Art. 168 der Grondwet laat niet toe, dat men een einde zou maken aan het pensioneren der predikanten. Het waarborgt het behoud van hetgeen in 1815 genoten werd aan de kerkgenootschappen. Ook later heeft men, boven hetgeen in 1815 reeds bestond, aan predikanten en predikantsweduwen, die billijkerwijze aan andere, vroeger bevoorregten, niet achtergesteld mogten worden, pensioen verleend. Het tweede lid van art. 168 der Grondwet leidde daartoe. Dat daar wel van tractementen, niet van pensioen gesproken wordt, kan niet tegen het verlenen van dit laatste worden aangevoerd; want blijkbaar heeft dat lid geene andere bedoeling dan aan te duiden, dat de Staat zich niet enkel bepalen zal tot toekenning van hetgeen hij reeds in 1815 uitkeerde, maar dat dit bedrag naar gelang van omstandigheden ook zou kunnen vermeerderen.

In het ontwerp ligt geenszins begunstiging van de kerkleeraars der eene gezindte boven die van andere. Dit zoude eene inbreuk zijn op de gelijkheid van bescherming in art. 165 der Grondwet gewaarborgd. Maar voor de Roomsch-katholijken is de behoefte aan regeling niet zoo dringend als voor de Protestanten. Bij de laatsten toch bestaat geen andere regel dan die, welken de gewoonte gevestigd heeft, doch van welken men zich meermalen afwijkingen heeft veroorloofd. De pensioenen daarentegen der Roomsch-katholijke geestelijken worden naar de regels toegekend, welke zijn vastgesteld bij het Koninklijk besluit van 5 Mei 1838 (*Staatsblad* n°. 15). Voor begunstiging van enkelen of voor consideratien, buiten de gestelde regels omgaande, is hier dus geen plaats.

Wat de Israëlitische geestelijken betreft, is nog geen voorbeeld van pensionering voorgekomen buiten het enkele van een kerkleeraar van minderen rang. De geestelijken, die in rang met de Protestantsche predikanten gelijkstaan, zijn slechts weinigen en plegen daarenboven niet geneigd te zijn om van hunne dienst af te staan. Wettelijke regeling van hunne pensioenen, ofschoon in zich zelve mede wenschelijk te achten, is dus veel minder dringend noodig, en kan, wegens groot verschil van toestanden, niet anders dan bij afzonderlijke wet geschieden.

In het Voorloopig Verslag op het laatste ontwerp werd het bedenkelijk geacht, dat de Protestantsche gezindten, welker predikanten op pensioen aanspraak zouden hebben, niet met name waren aangewezen en men daardoor die aanspraak afhankelijk stelde van het feit, of tot de beroeping de magtiging, voorgescreven bij het Koninklijk besluit van 15 December 1861, n°. 59, verleend is. Daardoor, vreesde men, zou het Gouvernement aan geheele reeksen van Protestantsche predikanten aanspraak op pensioen kunnen geven. Aan de gemaakte bedenking is in zoo verre toegegeven, dat nu in art. 1 de kerkgenootschappen met name zijn vermeld, aan wier predikanten aanspraak op pensioen voor zich en voor hunne weduwen wordt verleend. Toch mogt de vermelding der vereischte magtiging tot het beroep der predikanten, zij het ook thans zonder aanhaling van het genoemde Koninklijk besluit, niet ontbreken. Die vermelding geschiedt in beperkenden zin, opdat niet predikanten aanspraak zouden maken op pensioen, ofschoon zij bij de Regering in hunne betrekking en weinig gekend als erkend zijn. De bedoelde magtiging is niet anders dan de verklaring van Regeringswege, dat de te beroepen predikant aanspraak heeft op de Rijksinkomsten welke tot daartoe aan de standplaats verbonden zijn geweest. Het regt, om die magtiging tot voorwaarde te stellen voor het genot der toe te kennen voordeelen, zal den Staat niet betwist kunnen worden. Vroeger werd hem het regt toegekend, om zich met het beroep zelf in te laten en dat goed te keuren. Nadat zoodanig regt erkend was, als niet overeen te brengen met de wederzijdsche betrekking van Kerk en Staat, is bij het meergemelde besluit de zaak op nieuw geregeld. Maar indien ook dat besluit later tot meerdere vereenvoudiging gewijzigd mogt worden, de magtiging der Regering zal noodig blijven voor iedere gemeente die op tractement, pensioen of andere geldelijke voordeelen voor hare leeraars aanspraak maakt. Hoe toch anders te voorkomen, dat niet elke gemeente, welke zich vormt of opwerpt als Protestant-sche gemeente, aanspraak meene te hebben of te kunnen maken op geldelijke voordeelen van de zijde van den Staat? Op deze verkrijgen zij eerst regt, wanneer de Staat verklaard heeft, aan de betrekking, welke vervuld moet worden, die voordeelen toe te kennen. De gemeenten zijn daardoor buiten magte de schatkist met meer lasten te bezwaren dan waarop de Staat haar het uitzigt heeft geopend.

De vrees, dat eene pensioenwet bij scheuring in de Kerk den Staat in geloofsverschillen betrekken zal, komt den ondergeteekende ongegrond voor. Indien werkelijk dit gevaar te vreezen ware, dan zou het niet de wet zijn welke daartoe zou leiden,

maar het pensioneren zelf. De wet stelt slechts vaste beginsels; komt zij niet tot stand, het pensioneren zal op den bestaanden voet blijven geschieden, en dus dat gevaar niet ontweken zijn. Bij mogelijke, maar daarom nog niet waarschijnlijke scheiding of scheuring, zou buiten de nu gevestigde en bij den Staat gekende kerkgenootschappen, geen tractement of pensioen kunnen worden toegekend, dan volgens de bepalingen eener dan, zooveel er termen voor mogten zijn, vast te stellen wet, of anders bij wijziging en uitbreiding van deze wet. In ieder geval schijnt het min geraden, nu reeds te willen vooruitloopen op hetgeen, naar veronderstelling, zou kunnen gebeuren, terwijl de voorziening toch niet te pas kan komen vóór dat het gevreesde werkelijk zij geschied.

Ten aanzien van het gevoelen van hen, die geene pensioenwet willen, maar het bedrag der tot nu toe genoten pensioenen als vaste uitkeering ter beschikking van het kerkgenootschap wilden stellen, meent de ondergeteekende te kunnen verwijzen naar de bestrijding, welke die meening reeds in de afdeelingen ontmoet heeft.

§ 2. Ten einde aan het verlangen der Staten-Generaal, om een overzicht te hebben van hetgeen vóór 1815 ten aanzien der kerkelijke pensioenen regtens was, zooveel mogelijk te voldoen, zal de ondergeteekende daaromtrent hier mededeelen wat te zijner kennis kwam. Hij meent echter te moeten opmerken, dat men daarin te vergeefs naar een goed zamenhangend geheel van regels zoeken zal. Men voorzag daarin vroeger niet door het stellen van beginsels, voor allen gelijk werkende, maar naar mate zich behoefte aan eene bepaling voordeed. Men hield zich niet aan eenen vasten regel, maar maakte bepalingen met het oog òf op de plaats òf op den persoon. De volgende mededeeling is dus en kan uit haren aard niet anders zijn dan eene fragmentaire.

Van kerkelijke zijde is, blijkens de kerkordeningen vastgesteld op de Nationale Synoden van Dordrecht, 1578, van 's Gravenhage, 1586, en van Dordrecht, 1619, van den beginne af voor regtmatig erkend, dat de leeraars, wanneer zij door ouderdom, ziekte of ander ovs er ze onvrddienst ongeschikt waren geworden, den naam en de eer eens dienaars zouden behouden en een behoorlijk levensonderhoud zouden genieten, en ook dat de weduwen en weezen der predikanten verzorgd zouden worden. De Synode van Middelburg van 1581 heeft er bij gevoegd, dat die verzorging behoorde te geschieden *ex bonis publicis*; waarbij echter is op te merken, dat juist die Synode door geen Commissarissen-politiek is bijgewoond en dat zij voor hare kerkordening de sanctie van den Staat wel gevraagd, maar niet verkregen heeft.

De Staat heeft zich mede van den beginne het lot der emeriti predikanten en der predikantsweduwen aangetrokken.

Bij resolutie van 22 November 1580 hebben de Staten van Holland en Westfriesland aan onderscheiden predikantsweduwen, uit mededoogen, geaccordeerd een jaarlijksch inkomen van f 50.

Den 8sten Mei 1597 hebben zij als algemeene verordening bepaald, dat de leeraars, welke bij die van de Kerk niet langer geschikt werden bevonden voor de dienst, een jaarlijksch inkomen zouden genieten van f 200. (Het tractement in de eerste tijden was f 300.)

Dat evenwel den predikanten niet onvoorwaardelijk aanspraak op emeritaatspensioen werd toegekend, blijkt uit eene verordening van genoemde Staten van 15 Julij 1658, volgens welke, voor iedere aanvraag van emeritaat, aan de beschikking daarop een onderzoek naar den toestand en de geldmiddelen van den betrokken predikant moest voorafgaan.

Bij voortgaande verbetering der predikantstractementen zijn ook de pensioenen geklommen. Op het getal van dienstjaren is wel eenigermate, maar niet zooveel als in lateren tijd, gelet voor de bepaling van het bedrag der pensioenen. Van lieverlede is het gewoon geworden, aan ouden van dagen het volle tractement toe te kennen als pensioen, nu een met behoud en dan weder met intrekking van sommige emolumenten. Van een en ander mogen enkele voorbeelden uit vele hier eene plaats vinden.

SAMUEL DE WAAL, predikant te Nederhardinxveld en Giessendam, werd in 1742, op 34-jarigen leeftijd, na een diensttijd van elf jaren, uit hoofde van ziekte, emeritus verklaard op een pensioen van f 600. Het tractement zal iets, maar kan niet veel hooger geweest zijn; in 1815 bedroeg het, even al nu nog, f 718. Ter zelfder gelegenheid is bepaald, dat, wanneer om dringende redenen, aan jonge predikanten emeritaat met pensioen werd verleend, daarbij de voorwaarde zou worden gesteld, dat de emeritus verklaarde bij reconvallescentie gehouden en verplicht zou zijn de kerk- en predikdienst bij voorkomende gelegenheden waar te nemen en te aanvaarden.

HENDRIK VINCK te Gorinchem, oud 66 jaar, is in 1743, mede wegens ziekte, emeritus verklaard met behoud van zijn gewone tractement. Te gelijk werd magtiging gegeven tot het

Regeling van de pensioenen der Protestantsche predikanten en predikantsweduwen.

(Memorie van Toelichting.)

beroepen van een predikant in zijne plaats op een tractement van f 800, maar zoo dat deze in het genot van het volle tractement zou komen bij overlijden van den emeritus.

PETRUS JUYST te Obdam werd in 1759, wegens ziekte, emeritus verklaard salvo honore et stipendio, en werd in zijne plaats of nevens hem een adjunct-predikant beroepen op een tractement van f 500, met woning in de pastorij, onder bepaling dat hij bij overlijden van den emeritus zou komen tot het ordinariis-tractement van f 600.

Aan PETRUS WITBOLS te Midwoude werd in 1762, uit hoofde van gekrenkte geestvermogens, vermoedelijk met inachtneming van een niet veeljarigen diensttijd, pensioen toegelegd van f 400; het tractement was f 600.

Aan G. KOLFF te Spijk werd in 1774, op 62jarigen leeftijd, na een diensttijd van 36 jaar, uit hoofde van ziekte, emeritaat verleend met behoud van zijn tractement en ook, in dat singulier genoemd geval en zonder consequentie voor het gevolg, met behoud van zoodanige emolumenten als hij jaarlijks voor zijne kinderen genoot. Er wordt hiermede gedoeld op de zoogenaamde kindergelden, met inbegrip vermoedelijk van school- en akademiegeld.

ISAAC HUBERT te Rhooen, in 1776, op 53jarigen leeftijd, emeritus verklaard met behoud van zijn tractement, moest het kindergeld missen.

Aan S. HARDEVELD te Valkenburg, in 1788 emeritus verklaard, werd het voortdurend genot van kindergeld toegestaan.

Het is bekend, dat sommige steden in Holland en elders hare pastorale goederen hadden behouden en daarom belast waren met de betaling der predikantstractementen. Met het oog hierop bepaalden de Staten van Holland en Westfriesland, den 28sten Julij 1752, dat de predikanten in die steden, bij emeritaat, geen stipendium zouden ontvangen uit het kerkelijk kantoor-generaal of uit eenige andere inkomsten van den Lande.

Nog verdient vermelding, dat in de achttiende eeuw van geheel Noordholland en meer bepaaldelijk van Amsterdam staat aangegevend, dat het emeritaat slechts zelden werd aangevraagd en verleend. Den ouden en zwakken werd te gemoet gekomen, door hun de hulp van een proponent, wel te onderscheiden van een adjunct-predikant, toe te staan. Zoodanige proponent-hulprediker genoot in Amsterdam een tractement van f 600, ter eener helft door de stad en voor de wederhelft door den hulpdienstbehoevenden predikant uitbetaald.

Voor de Generaliteitslanden hebben de Staten-Generaal, den 30sten Augustus 1734, vastgesteld een reglement op de verzoeken om adjunct-predikanten, waaruit blijkt, dat in de bedoelde gewesten en plaatsen het stelsel algemeen was om voor die het emeritaat behoeften, adjunct-predikanten toe te staan. De aanvragen om zoodanige hulp waren, tot merklijk bezwaar der dusgenoemde geestelijke kantoren, zeer vermenigvuldigd. Ten einde dus het erlangen van hulpdienst eenigermate te bemoeijelijken, werd nu bepaald, dat de betrokken predikant voor zijn adjunct zou moeten missen uit zijn tractement f 100, en zoo hij voor de dienst eener gecombineerde gemeente bij zijn tractement eene geldelijke toelage genoot, alsdan f 200. Doch zoo een predikant vijftig of meer dienstjaren had, werd hij van die uitkeeringen vrijgesteld en werden de kosten, vallende op de dienst van den adjunct-predikant, alleen te goed gedaan bij het gemeene land.

Van Dendermonde, eene der barrièreplaatsen, is aangeteekend, dat de predikant als tractement genoot f 800, benevens aan emolumenten voor diverse f 133, en dat een emeritus predikant daarvan behield f 600, terwijl aan den adjunct-predikant, bij de zoo even gemelde emolumenten, een tractement werd toegelegd van f 400.

Te 's Hertogenbosch bedroeg in het midden der vorige eeuw het tractement met inbegrip van huishuur en dusgenoemde classicale kosten f 1300. Doch ingeval een der predikanten emeritus was verklaard, moest de jongste predikant zich vergenoegen met f 800 zoolang de emeritus leefde.

Het boven vermelde reglement is bij resolutie van 10 Maart 1788 door den Raad van State in zoo verre gewijzigd, dat, waar de rustende predikant 50 dienstjaren had vervuld, aan zijn adjunct zoowel als aan hem het volle tractement zou worden uitbetaald.

Ook in Gelderland was het vroeger meest gewoon, aan oude en zwakke predikanten adjuncten toe te voegen, die als gewone predikanten bij de gemeente in dienst traden en den predikant, wien zij waren toegevoegd, opvolgden. Aan voorbeelden echter van verleend emeritaat, met pensioenen van f 400, f 525 en f 825, ontbreekt het in deze provincie niet.

In Zeeland is een- en andermaal het bestaande tractement, door toevoeging van dusgenoemd extraordinariis-tractement, verhoogd. In de vorige eeuw gold daarvoor de regel, dat de emeritus predikant alleen het ordinariis-tractement, dat is in de steden f 600 en te platten lande f 500, genoot.

Er was in dit gewest, even weinig als elders, eene bepaling van leeftijd of van dienstjaren als vereischte voor het emeritaat bekend.

Voor Utrecht heeft gegolden een reglement van 6 September 1780, volgens hetwelk een emeritus predikant te platten lande, bij 70jarigen leeftijd, het ordinariis-tractement van f 500 als pensioen behield. Bij minderen leeftijd werd den zieken en zwakken predikant een adjunct toegevoegd, wien hij het extraordinariis-tractement van f 100 en met zijne woning ook nog van het gewone tractement f 100 moest afstaan, zoodat hij voor zich niet meer dan f 400 behield. Deze laatste bepaling werd nog den 23sten Februarij 1804, bij resolutie van Gedeputeerden uit het Departementaal Bestuur op den predikant van Leersum toegepast.

In Friesland was, even als elders in de eerste tijden, het predikantstractement bepaald op f 300. Wat de pastorijgoederen meer opbragten werd veelal van 's Lands wege tot andere einden gebruikt. Daarentegen, de mindere opbrengst werd door het Land tot op het vermelde bedrag, later tot f 350 en na 1699 tot f 459 gesuppleerd. Als pensioen werd eerst f 300 en later f 400 toegestaan.

In Overijssel bedroeg het emeritaatspensioen in de vorige eeuw gewoonlijk f 400 of f 450.

Te Zwolle werd in 1765 wegens voortdurende zwakte van een der predikanten tijdelijk het getal van predikanten tot zes vermeerderd.

Op andere tijden werd den ouden en zwakken predikant of het gebruik van een proponent, hetzij op zijne kosten of met geldelijke tegemoetkoming voor die kosten toegestaan, of anders een emeritaatspensioen toegekend van f 800, zijnde het ordinariis-tractement, buiten eene later toegestane verhooging. Tractement en pensioen werden uit de stedelijke kas betaald.

De laatste gold ook voor Deventer en Kampen. Te Deventer heeft het emeritaatspensioen tot in deze eeuw bedragen f 700.

In Groningen was het emeritaatspensioen te platten lande f 250 en in de stad Groningen f 750 bovendien. Dat gezamenlijke bedrag van f 1000 is reeds bij resolutie van den stedelijken raad van 24 Julij 1712 aan een emeritus verklaarden predikant toegelegd.

In Drenthe was vroeger het emeritaatspensioen f 260 en werd het later tot f 500 verhoogd.

Het bovenstaande betreft uitsluitend de leeraren der Hervormde of vroegere Staatskerk. Het is echter niet zonder voorbeeld, dat aan enkele Luthersche predikanten, bij zeldzame uitzondering, tractement en pensioen van Staatswege zijn toegekend. Die uitzonderingen betreffen vooreerst een vroegeren Lutherschen predikant van Woerden en Bodegraven, die reeds vóór de vestiging der Staatskerk de beide gemeenten gediend had en daarna, niet langer als prediker getolereerd, het gewone pensioen van dien tijd ten bedrage van f 200 in 1594 ontving en tot in 1601 genoten heeft; ten tweede de gemeente Culenburg, die in dit voormalig graafschap van den beginne zonder stoornis toegelaten is en voor haren predikant, in gelijkstelling met de Hervormde gemeente, tractement en pensioen genoot, aan welke geldelijke uitkeeringen, volgens sommigen, een schuldbrief ten laste der domeingoederen ten gronde lag; en eindelijk de gemeente te Groede in het land van Cadzand, die hare stichting ontleent aan de overkomst van een deel der Salzburger in 1732, en waarvan de predikant, als een gevolg van de bijzondere belangstelling der Landsregering in het lot dezer vluchtelingen, eene jaarwedde van f 600 en, bij aanstelling van een adjunct-predikant in 1773, een pensioen ontving van f 400. Andere uitzonderingen, dat emeritaatspensioen aan niet-Hervormde leeraars is uitbetaald, zijn den ondergeteekende niet bekend.

Van de predikantsweduwen is hiervóór gezegd, dat haar in Holland, sedert 1580, was toegelegd een pensioen van f 50. Het is, bij resolutie van 29 Januarij 1633, verhoogd tot f 100, doch onder meer dan éene beperking. De verhooging namelijk werd, zonder voorwaarde, toegekend aan de weduwen die geen f 8000 rijk waren; zij kwam mede ten bate van die, bij een bezit van die som of meer, doch beneden f 20 000, ook een drietal van kinderen of meer bezat; maar die wel de eerstgenoemde som doch minder dan drie kinderen rijk was, bleef bepaald tot de vroegere f 50, en die een kapitaal bezat van f 20 000 of daarboven, ontving niets. Die beperkingen zijn ten deele weer opgeheven in 1698, maar toen is er weer eene andere beperking aan toegevoegd, die betrekking had tot de inkomsten der weduwen uit stedelijke kassen of kerkfondsen. Dit laatste bijvoegsel is weer weggenomen in 1734, en al de gestelde perken zijn opgeheven in 1776, zoodat van dien tijd af het weduwenpensioen van f 100, onafhankelijk van persoonlijk bezit of rijkdom, van moederzorg of kinderloosheid en van inkomsten uit anderen hoofde, is uitbetaald.

Eene Staatsresolutie van 8 April 1659 houdt onder andere de bepaling in, dat het weduwenpensioen vervalt bij hertrouwen.

Regeling van de pensioenen der Protestantische predikanten en predikantsweduwen.

(Memorie van Toelichting.)

Het weduwenpensioen van f 100 was algemeen, niet enkel voor Holland, maar ook voor de Generaliteitslanden, de provincien Utrecht en Drenthe en een gedeelte van Gelderland. In Zeeland, dat geen predikants-weduwenpensioen kende, werd echter op sommige plaatsen, als St. Maartensdijk en Scherpenisse, het anders gewone pensioen van f 100 uit de domeinen uitbetaald. In het Kwartier van Nijmegen bedroeg het pensioen gewoonlijk f 75. In Groningen bedroeg het in den regel f 125. Friesland had een eigen weduwenbeurs, die, èn door Landstoelage èn door contributie der predikanten gestijfd, een wat ruimer pensioen, tot een bedrag van f 160 of meer, aan de weduwen of, bij haar overlijden, aan hare nablijvende kinderen tot op het volbragte achttiende levensjaar van den jongste hunner kon uitbetalen. Drenthe had met Friesland dit gemeen, dat het weduwenpensioen na den dood der moeder tot na het twintigste levensjaar van het jongste kind bleef voortduren.

Op vele plaatsen, in onderscheidene provincien, werd het weduwenpensioen uit stedelijke kassen of kerkelijke fondsen gesuppleerd. Op die wijze, bij voorbeeld, werd het verhoogd te Dordrecht en Alkmaar tot f 250, te Schiedam en Haarlem tot f 300, te 's Gravenhage tot f 400, te Amsterdam tot f 500 en te Rotterdam tot f 600. Langs denzelfden weg was het pensioen te Venlo, Stevenswaard, in de stad Grave en den Lande van Kuyk en te Nijmegen gebragt tot f 175, te Amersfoort tot f 150, te Rhenen en te Wijk bij Duurstede tot f 200, te Utrecht tot f 300 en te Groningen mede ongeveer tot f 300.

Van Overijssel staat aangeteekend, dat het geen weduwenpensioenen had; wat toch slechts voor een deel der provincie gelden kan, dewijl voor een ander deel een pensioen bestond van f 75. Te Zwolle was vroeger uit het geestelijk kantoor aan de weduwen der stadspredikanten uitbetaald een pensioen van f 250, doch heeft dit later, en wel reeds vóór 1770, opgehouden.

Ten vervolge op hetgeen hiervóór is vermeld omtrent emeritaatspensioenen, aan enkele Luthersche predikanten toegestaan, sta hier de mededeeling, dat ook van weduwenpensioenen een voorbeeld in de vorige eeuw is voorgekomen bij de Luthersche gemeente te Culenburg.

Het behoeft hier niet herinnerd te worden, dat de Staatsregeling van 1798 en die haar in het begin dezer eeuw het naast zijn opgevolgd, geen waarborg bevatten voor duurzame besteding der emeritaats- en weduwenpensioenen. Integendeel stond op den voorgrond, dat ieder kerkgenootschap voor het onderhoud zijner leeraars te zorgen had. Slechts voor nog drie jaren werden in 1798 de tractementen voor de leerraars der Hervormde Kerk van wege den Staat gewaarborgd en alleen voor die in het genot waren van pensioen, werd het genot daarvan gedurende hun leven verzekerd. In 1801 werden tractementen en pensioenen, zooveel zij vroeger waren toegekend, bestendig, zonder bepaling van tijd, anders dan die afhankelijk zou zijn van het in werking brengen der noodige maatregelen voor het zelfonderhoud der kerkgenootschappen. Van die maatregelen evenwel is niets gekomen, en integendeel blijkt het uit menig voorbeeld, dat emeritaats- en weduwenpensioenen zijn verleend overeenkomstig de daarentrent van ouds gevolgde regelen. De opgevolgde regering van Koning LODEWIJK was in het algemeen voor Staatszorg ten behoeve der godsdienstige gezindheden gunstig gestemd. Zij wilde die zorg niet tot eene enkele gezindheid bepaald hebben, maar haar uitstrekken over alle, zoo echter, dat zij, die geldelijke ondersteuning van den Staat sedert lang genoten hadden, daarbij niet zouden verliezen. (Zie *Koninklijke Courant* van 19 van Bloeiimaand 1808.) De omstandigheden des tijds hebben niet veroorloofd aan de uitbreiding dier Staatszorg werkelijk gevolg te geven. Bij decreet van 2 Augustus 1808 werden alle betalingen ten behoeve der godsdienstleeraren ten laste der schatkist gebragt en daartegen alle plaatselijke kerkelijke goederen, onder beheer van plaatselijke besturen staande, voor den Staat opgeëischt. Tot volledige uitvoering van deze bepalingen is het niet gekomen.

Intusschen waren de pensioenen tot op 1809 voor de Hervormde Kerk gebleven op den ouden voet. Een decreet van 8 November 1808 bragt in zoo verre verandering, dat de aanspraak op pensioen bleef erkend worden voor predikanten en voor weduwen van predikanten, die vóór 1 December van dat jaar op hunne standplaats zouden gekomen zijn; maar ten aanzien van predikanten, die later in dienst zouden komen of van standplaats verwisselen, en van hunne weduwen, werd bepaald, dat alle aanzoeken om pensioen buiten beschikking zouden blijven tot op de vaststelling van een algemeen reglement op dit stuk. In 1810 is die bepaling herhaald en werkelijk uitgevoerd, zoodat sedert dien tijd tot op 1814 geen emeritaats- of weduwenpensioen voor iemand, die niet reeds vroeger in het genot was gesteld, is verleend.

Onder het Keizerrijk, van 1811 tot 1813, zijn de tractementen

en pensioenen wel in het algemeen erkend, maar slechts voor een zeer klein gedeelte uitbetaald. Het overige is eerst na de herstelling van 's Lands onafhankelijkheid aangezuiverd en vereffend. Aan het verleenen van nieuwe pensioenen is niet gedacht.

Zoo veel te grooter was na het herstel van Nederlands onafhankelijkheid de aandrang van de eene zijde en ook de ijver der Regering aan den anderen kant, om te gemoet te komen in den algemeenen nood der kerkelijken. Voor de Hervormden werd de besteding, zoo der pensioenen als der tractementen, bij art. 136 der Grondwet van 1814 gewaarborgd. In 1814 en tot op de invoering der Grondwet van 1815, zijn niet minder dan 388 nieuwe emeritaats- en weduwenpensioenen toegekend. Ten aanzien der daarbij gevolgde regelen is op te merken, dat het vroeger bestaande daaraan ten gronde lag, zoo als daarvan bij eene vrij breede memorie van 4 Februarij 1814 opgaaf was gedaan. Die opgaaf komt met hetgeen hiervóór van den vroegeren stand van zaken is opgegeven bijna geheel overeen. Enkele afwijkingen moeten verklaard worden uit hetgeen, met wijziging van het vroeger bestaande, in de laatste tijden der oude Republiek voor sommige gewesten of plaatsen tot regel kan geworden zijn. Maar nu, in 1814 en 1815, was er, bij het bepalen van het bedrag der pensioenen, een kennelijk streven om de min gunstige bepalingen van vroeger in sommige provincien tot de meer gunstige van elders te doen naderen of daaraan gelijk te maken. Voor Zeeland, waar geen weduwenpensioenen had bestaan, werd het nu eerst geweigerd en later toegestaan. Waar het weduwenpensioen, als in Gelderland en een gedeelte van Overijssel, op f 75 was gesteld geweest, werd het tot het algemeene cijfer van f 100 vermeerderd. Ook de aanspraak op hetgeen vroeger in sommige gewesten en plaatsen aan dat normale bedrag was toegevoegd, werd erkend en ingewilligd. Het emeritaatspensioen werd meestal, hoewel toch met enkele voor de gepensioneerden gunstige afwijkingen, op het vroegere in de onderscheidene provincien gestelde bedrag bepaald: zoo evenwel, dat voor het vervolg uitzigt werd gegeven, dat het pensioen, gelijk voor Holland en de Generaliteitslanden was gebruikelijk geweest, gebragt zou worden op het volle bedrag van het tractement. Daartegen werd voor Amsterdam bepaald, terwijl nu nog het geheele tractement als vol pensioen werd toegekend, dat voor het vervolg geen hooger bedrag dan van f 1800 zou worden toegelaten. Dat dit later weér tot f 2000 is verhoogd, behoort niet hier, als na de Grondwet van 1815 geschied.

Maar wel behoort hier vermelding, dat in de jaren 1814 en 1815, vóór de invoering der Grondwet van het laatstgenoemde jaar, het emeritaatspensioen ook aan sommige Remonstrantsche predikanten en het weduwenpensioen ook aan weduwen van enkele Remonstrantsche en van onderscheidene Luthersche predikanten is toegekend. Dat weduwenpensioen was gesteld op het gewone bedrag van f 100. Het emeritaatspensioen was berekend naar het bedrag der tractementen, die nu aan Remonstrantsche en Luthersche predikanten waren toegelegd.

De Grondwet van 1815 heeft bij art. 168 beide, tractementen en pensioenen, voor de onderscheidene gezindheden, die toen in het genot daarvan waren, ook voor het vervolg verzekerd.

§ 3. Ten aanzien van het uniformpensioen zal de ondergeteekende niet in nadere ontwikkeling treden. Hij verwijst naar hetgeen daartegen in de stukken voorkomt. Ten einde aan het verlangen der Tweede Kamer te voldoen, is bij dit ontwerp een staat gevoegd waaruit men den geldelijken last van dit ontwerp en dien welke het toekennen van een uniformpensioen, zoo van f 800 als van f 900 of van f 1000, aan den Staat zou opleggen, zal kunnen zien.

Ten einde de vergelijking met het wets-ontwerp van 1862 gemakkelijk te maken en om der onpartijdigheidswil, heeft de ondergeteekende gemeend de bij dat ontwerp gevoegde staten te moeten volgen, echter met wegneming of verbetering van de daarbij ingeslopen misstellingen.

Men heeft in het ontwerp eene strekking gezien om de Hervormde predikanten boven die van andere Protestantische gezindten te bevoordeelen. Ten onregte. De ongelijkheid, op welke men het oog heeft, bestaat evenzeer tusschen de Hervormde predikanten onderling. Zij vloeit niet voort uit het ontwerp, maar uit den toestand voor welken men regels te maken had; een toestand, welke niet langs den weg van regelmatige ontwikkeling ontstaan is, maar die, van tijden en omstandigheden afhankelijk, op vele plaatsen eene zeer verschillende gedaante heeft aangenomen. Die ongelijkheid, welke veelal van zeer oude dagteekening is, kan zonder radicale verandering van het bestaande niet uit den weg geruimd worden. Dikwerf zal zij echter grooter schijnen dan zij werkelijk is. Vele gemeenten toch hebben gepoogd het ontbrekende uit eigen middelen aan te vullen.

Dat het ontwerp de leden der kerkelijke gemeenten zal terug-

Regeling van de pensioenen der Protestantische predikanten en predikantsweduwen.

(Memorie van Toelichting.)

houden van het bijeenbrengen van gelden ter pensionering van hare predikanten zou dan alleen te duchten zijn, wanneer de pensioenen hooger waren gesteld. Nu zal altijd het lot van zeer vele gepensioneerde predikanten, wier betrekking hun niet heeft toegelaten door anderen arbeid vermogen te verwerven, te nauwernood tegen gebrek verzekerd zijn. Daarenboven kan dit ontwerp, daar het alleen de kleinste pensioenen iets verhoogt maar de grootste vermindert, niet meer aanleiding geven tot die vrees dan de tegenwoordige toestand doet.

Art. 1. Ten gevolge van ingebragte bedenking en tot voorkoming van dubbelzinnigheid zijn nu de betrokken kerkgenootschappen vermeld en met de hun eigen benamingen aangeduid. De benaming van Nederlandsche Hervormde Kerk omvat, zonder nadere vermelding, ook de Waalsche, Engelsche en Schotsche gemeenten.

Na overweging van eene andere gemaakte bedenking, heeft de ondergeteekende de vermelding van het besluit van 15 September 1861 niet noodig geacht, maar tevens geoordeeld de bedoelde magtiging der Regering te moeten blijven stellen tot een vereischte voor aanspraak op pensioen. Deze magtiging is niet anders dan de toezegging dat het beroep kan geschieden met aanbieding der van Rijkswegen aan de standplaats verbonden inkomsten. Zij wordt gevraagd en verkregen vóór dat er nog spraak is van de personen die voor het beroep in aanmerking komen, en gaat dus voor de Regering geheel buiten beoordeeling of goedkeuring van de te beroepen predikanten om. Met die beoordeeling laat de Regering zich niet in, dan alleen voor vreemdelingen, zooveel de wet van 10 September 1853 (*Staatsblad* n°. 102) dat vereischt.

Voor het al of niet verlenen der bedoelde magtiging komt alleen de toestand der gemeente in aanmerking, ter overweging of den toestand, wat het zielental betreft, genoegzaam onveranderd is gebleven, om voor het bestendigen der predikantsplaats op Landskosten dezelfde termen als vroeger op te leveren. Ook waar geen Rijkstractement bestaat, pleegt echter die magtiging gevraagd te worden tot verzekering van het genot der kinder-, school- en akademiegelden. De aanvraag van die magtiging wordt echter door sommige gemeenten van Doopsgezinden, naar den ouden geest van onafhankelijkheid bij hen heerschende en met welbewuste opoffering van de bedoelde geldelijke voordeelen, nagelaten. Ook nieuw ontstane gemeenten kunnen, zonder die magtiging, vrijelijk hare leeraren beroepen. Maar waar die magtiging niet gevraagd of om redenen niet verkregen wordt, kan ook geen aanspraak gelden op pensioen, even weinig als op andere geldelijke voordeelen van Staatswegen.

Eene opgaaf van de predikantsplaatsen bij Hervormde gemeenten, voor welke in het geheel geen landstractement wordt genoten of dat tractement niet meer dan f 100 bedraagt, maar voor welke toch de aanspraak op kinder-, school- en akademiegelden, alsmede op het pensioen erkend wordt, gaat hierbij. Of echter de bezoldiging der leeraars uit de inkomsten van niet-onteigende geestelijke goederen of uit andere fondsen voldaan wordt, en welk het gemiddeld bedrag der bedoelde goederen zijn, is bij de Administratie van Hervormde Eeredienst niet bekend.

Art. 3. De reden waarom het landstractement tot grondslag der pensioenberekening is aangenomen, is in de Memorie van Toelichting op het vroeger ontwerp medegedeeld. Wat daarvan toen is gezegd, heeft aanleiding gegeven tot misverstand. Het landstractement namelijk is toen genoemd de eenige ware grondslag voor het pensioen, te weten, Rijkspensioen. Tevens is gezegd, dat de zuiverste grondslag voor de berekening der pensioenen het geheele bedrag der inkomsten eener predikantsplaats wezen zou. Alzoo namelijk zou het pensioen eerst in evenredigheid kunnen gebragt worden met het vroeger genoten inkomen. Maar daarom blijft het waar, dat voor de berekening van Rijkspensioen alleen het Rijkstractement in aanmerking komt; en wat dan aan de volledigheid van het pensioen ontbreekt, behoort te worden aangevuld uit dezelfde bron, waaruit de andere inkomsten, buiten het Rijkstractement, gevloeid waren. Doch daarover heeft de wet niet te gebieden.

Dat nu uit de berekening van het Rijkspensioen naar het landstractement hier en daar ongelijkheid ontstaan kan, zal de ondergeteekende niet tegenspreken; maar het is altijd moeilijk dit bij algemeene maatregelen geheel te beletten. Wil men een ontwerp niet op allerlei toevallige omstandigheden laten rusten, maar op een vast beginsel, dan zal men zich moeten wachten den regel door het toelaten van allerlei uitzonderingen krachteloos te maken.

Art. 4. Het derde lid van dit artikel is ontleend aan het derde lid van art. 55 der wet van 12 Mei 1846 (*Staatsblad* n°. 24). Zoolang de zegelwet deze bepaling niet bevat, kan zij moeilijkelijk in de pensioenwet gemist worden.

Daar alleen het Rijkstractement en niet de overige inkomsten eener predikantsplaats voor de berekening van het pensioen in aanmerking komen, behoort voor den hier bedoelden vrijdom ook alleen op het eerste en niet op de laatste gelet te worden. Ook ware het niet mogelijk in dezen anders te handelen, dewijl de overige inkomsten, buiten het Rijkstractement, veeltijds bij de Regering niet met juistheid bekend zijn.

Art. 6. Steeds heeft men bij de bepaling van het bedrag van het pensioen der predikanten op het tractement van het laatste jaar gelet.

Art. 7. Aan hulppredikers pensioen te verlenen zou iets geheel nieuws en eene wijdstreckende uitbreiding van het bestaande zijn. Ook bestaat daartoe geene goede reden, want al genieten hulppredikers tractement, zoo zijn zij daarom nog niet met predikanten gelijk te stellen. Wie het anders meenen, kunnen het oog hebben op de toestanden in andere landen, waar de hulpprediker in gelijken rang en met gelijke regten als de overige predikanten wordt aangesteld; of anders kan gedoeld zijn op hetgeen hier te lande in vroegere eeuw meermalen geschiedde, dat een adjunct-predikant, met al de regten van dienstdoende predikanten en met het regt van survivance, aan een ouden of zwakken predikant werd toegevoegd, zonder dat hij bij werkelijke opvolging eene nadere ordening of bevestiging behoefde.

Art. 10. Het is eene dwaling te meenen, dat een zonder eervol ontslag afgetreden predikant, die later in zijne bediening wordt hersteld, ten onregte aldus ontslagen is. Het niet eervol ontslag kan verleden zijn wegens stellig bewezen wangedrag. Later kan hij wegens verbeterd gedrag door het kerkelijk gezag gerehabiliteerd en op nieuw in dienst gekomen zijn. Kan dit echter aanspraak op het door wangedrag verlorene geven? Waar het ontslag ten onregte gegeven is, moet dit blijken door vernietiging der vroegere beslissing.

Art. 16. Door een later huwelijk eener predikantsweduwe vervalt haar pensioen onherroepelijk. Zoo was het ten allen tijde en er is geen voldoende reden om hierin verandering te brengen.

Art. 18. Wanneer het ontwerp hier strenger is ten aanzien van predikanten dan de pensioenwet is ten opzichte van burgerlijke ambtenaren, mogen twee overwegingen niet uit het oog verloren worden; vooreerst, dat de predikant niet gelijk de burgerlijke ambtenaar tot zijn pensioen heeft bijgedragen en zekere billijkheid dus eischt, dat de laatste, ook na verlies, te eerder de vruchten zijner bijdrage terugbekome. Ten tweede, al is een goed gedrag de pligt van ieder, het gemis daarvan is dubbel strafbaar in den man die anderen ten voorbeeld moet zijn.

De predikant, welke door de daarvoor aangewezen kerkelijke magt vervallen is verklaard van de bevoegdheid tot het uitoefenen van kerkelijke regten of tot het aanvaarden van kerkelijke bedieningen, heeft het radicaal verloren, dat alleen hem regt op pensioen kon geven.

Art. 23. Bij Koninklijk besluit van 16 April 1816, n°. 56, zijn de tractementen en pensioenen geregeld voor de predikanten bij de Protestantische Kerken in de toenmalige zuidelijke provincien. Die bepalingen hebben tot hertoe voor de predikanten in Limburg blijven gelden. Voortaan moet echter deze wet, indien zij tot stand gekomen zal zijn, voor Limburg de plaats van die vroegere bepalingen zooveel de pensioenen betreft vervangen. Alleen de tegenwoordige titularissen behooren hunne aanspraak te behouden, voor zooveel de toepassing van deze wet voor hen ongunstiger zou zijn, dan de opvolging van het besluit van 1816.

Evenzoo behoort eene uitzondering te gelden voor de predikanten op zoodanige standplaatsen, als die naar de bestaande verordeningen in gunstiger toestand verkeeren dan waarin deze wet haar plaatst. Alleen de predikant die na dezen op zoodanige standplaats komt en dus geen vroeger verkregen aanspraak kan doen gelden, moet aan de bepalingen dezer wet worden onderworpen.

Nog zijn er sommige Doopsgezinde en Hersteld Evangelisch-Luthersche predikanten, die zonder de magtiging bedoeld bij art. 1 dezer wet gevraagd en verkregen te hebben, bij de Regering gekend en tot het genot van het landstractement of van andere geldelijke voordeelen toegelaten zijn. Ook zij behooren niet door deze wet, als bij terugwerkende kracht, benadeeld te worden. Bij verandering van standplaats worden zij onherroepelijk aan deze wet onderworpen.

De Minister van Justitie,

OLIVIER.